

AN ATLAS OF TOLKIEN: MI A GOND VELE?

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Mikor a stockholmi Science Fiction Bokhandeln könyvesboltban a kosárba raktam a zöld műbőr borítású, dombornyomott *An Atlas of Tolkien* című könyvet, még nem sejtettem, mekkora darázs-fészekbe nyúlok. A kötetbe belelapozva eddig ismeretlen illusztrációkat és rövid ismertetőket láttam a tolkien világ történelméből. A térképek kicsit furának tűntek, de bíztam a szerző szakértelmében, feltételeztem, biztos okkal néznek ki így. Aztán bepötyögtem a keresőbe David Day nevét, és elkezdtem kapiskálni, miért nézett rám olyan furán Metaflora, amikor megemlített nekem, hogy ajánlót írnék erről a könyvről.

David Day munkássága ugyanis borzasztóan megosztó a tolkien világ rajongói és kutatói körében. Két dolgot szoktak a szemére hányni. Az első és súlyosabb probléma, hogy sajátosan értelmezi az alkotói szabadságot. Sokszor a Tolkien által nyitva hagyott kérdéseket vagy ki nem fejtett hézagokat a saját elképzelésének szüleményeivel tölti ki. Mivel Day nem jelzi sehol, meddig tart Tolkien öröksége, és hol kezdődik az ő kiegészítése, ezért a naiv olvasó joggal hiheti, hogy hiteles forrást olvas. Ez a megtévesztő tálalás konkrétan az olvasó átverése. Aki nem tudja például, hogy *A Gyűrűk Urában* a dwimmerlaik kifejezés csupán egyetlen alkalommal szerepel, mikor Éowyn a nazgûlok urát ezzel a – magyarra fordítva „pokolfajzat” – szitokszóval illeti, az készséggel elhitheti Daynek, hogy a rohírok népi világában nemcsak az ártó szellemeket hívták így, hanem a lórieni tündéket és az enteket is ezzel a névvel illeték. Tolkien soha semmilyen utalást nem tett erre, ezt teljes egészében Day találta ki.

Szemrebbenés nélkül leírja azt is, hogy Bombadil Toma, sőt Aranyrag is maia volt, ami valóban egy a sok elmélet közül, de nem jelenthető ki. Toma eredete szándékosan misztikus, az olvasóra van bízva az értelmezése, pont emiatt óriási hiba ezt a titokzatosságot egy ilyen meg nem alapozott mondattal feloldani.

Ugyanilyen csúsztatás, amit a trollokról ír, akiket a könyv szerint Morgoth megkínzott entekből alkotott. Itt ugyanaz a probléma, mint Bombadil Toma esetén: ez valóban az egyik elmélet, de nem kezelhetjük tényként.

A másik nagy probléma David Day munkásságával, ami bár erkölcsileg megkérdőjelezhető, de egy materialista világban nem feltétlenül bűn: a könyveiben újra és újra ugyanazokat az anyagokat használja fel. Az első tolkien témájú enciklopédiáját, az 1987-es *A Tolkien Bestiary* 2002-ben újra kiadták *Guide to Tolkien's World* címen, majd 2012-ben *Guide to Tolkien's World: A Bestiary* néven jelent meg. Erre még legyinthatnánk, hiszen sok év telt el a kiadások között, és ha igény volt rá, végül is

miért ne publikálhatná újra? Az már kicsit visszás, hogy a címet pont annyira változtatták meg, hogy akár teljesen új könyvnek is tűnhet. Maga az *An Atlas of Tolkien* is több könyv részleteiből áll össze: a belső borítón olvashatjuk, hogy *A Tolkien Bestiary* és/vagy *The Tolkien Encyclopedia* és/vagy *The World of Tolkien* című kötetekben már megjelentek az ebben a könyvben található tartalmak. Day gyakorlatilag folyamatosan kivonatokat készít a saját könyveiből, újramixeli őket. Az elmúlt pár évben az *Atlas*hoz hasonló dombornyomott sorozatot adott ki: ezek hiába néznek ki meglepően igényesen, ha a tartalmuk ismétlődik, ráadásul állítólag ugyanazok a képek is több kötetben megjelennek.

Zavaró az is, hogy a szerző kötetben belül is folyamatosan ismétli önmagát. Történeti áttekintést ad, de közben enciklopédia is akar lenni, ami állandó ismétlődésekhez vezet, több „szócikkben” is leírja ugyanazokat az eseményeket hol rövidebben, hol bővebben kifejtve. Emiatt a fura kettős funkció miatt lehetséges, hogy a szilmarilok említés szintjén már viszonylag korán előkerülnek, de a magyarázat, hogy mik is ezek az ékszerek, csak jóval később érkezik. Talán a rosszindulat beszél belőlem, de mivel a szerző minden lehetséges alkalommal a lehető leghosszabb nevükön említi a szereplőket, egy idő után nem tudtam másra gondolni, mint hogy a karakterszámot akarta növelni ezzel a trükkel.

Day kicsit önkényes felosztásban bontotta korszakokra Középfölde és Halhatatlanföld történetét. Nehezen követhető táblázatokba gyűjtötte a fontosabb eseményeket, családfákat készített, a flóra és fauna fejlődését ábrákban vezette le. Ami miatt talán a legtöbb támadás éri a könyveit, azok a térképek. David Day olyan térképeket használ az Atlasban – és a többi könyvében is –, melyeknek kevés közük van a Tolkien által rajzoltakhoz. Nem stimmel a városok elhelyezése, teljesen légből kapott formájú kontinenseket használ, és anakronizmus is előfordul. A legtöbbet kritizált az úgynevezett „tüdő térkép”, amin Arda kontinensei tényleg úgy néznek ki, mint egy emberi tüdő. Tolkien készített vázlatot arról, hogyan képzelte el a Földet, és amit Day alkotott, annak ehhez nincs sok köze. A térkép egyszerre akarja ábrázolni az összes arдай helyszínt, ami különösen nehéz, mert nem mindegyik létezett egyszerre, így nemcsak kivitelezhetetlen a helyes ábrázolás, de félrevezető is. Tolkien csillag alakúnak képzelte például Númenort: nos, Daynél inkább hasonlít egy amőbára. Mordor alakja is szokatlan, egyáltalán nem úgy néz ki, ahogy a megszokhattuk. Eriadornak pedig keletre kéne feküdnie Beleriand mellett, nem délre.

A kötet nagy részét illusztrációk töltik ki, ezek kifejezetten érdekes és igényes alkotások, igazi felüdülés nézegetni őket. Az elrendezések sajnos nem mindig ideálisak: nagyon zavaró, amikor egy alapvetően horizontális elrendezésű képet függőlegesen helyeznek el az oldalon – sose jó, ha az olvasónak fordítgatnia kell egy könyvet, hogy rendszeren lásson egy rajzot.

A tördelés kapcsán feltűnt, hogy a szövegek nem sor-kizártak. Ez egészen addig nem zavarja a szemet, amíg rövid, enciklopédiaszerűen szedett bekezdéseket olvasunk, de a többoldalas magyarázatoknál már nagyon feltűnőek a nem egyforma sorhosszok, és nem is annyira esztétikus a látvány. Érthetetlen számomra, miért nem figyeltek jobban a fattyúsorokra, és milyen elv alapján kezdődnek egyes szövegek távolabb az oldalszéltől. Olyan érzést kelt

az elrendezés, mintha teljesen véletlenszerű lenne. Az mindenesetre értékelendő, hogy a szövegkeretek fejezetként változnak, és a szövegek mögött gyakran kisebb grafikák színesítik a látványvilágot.

Az *Atlas* meglátásom szerint önmagában nem egy rossz könyv, ha annak kezeljük, ami: rövid összefoglaló Arda történelméről David Day szemüvegén keresztül. A szerző az előszóban azt írja, földrajzi és kronológiai útmutatónak szánja könyvét. Ha eltekintünk a tárgybeli tévedésektől és indokolatlan kiegészítésektől, végül is valóban ezt kapjuk. Egy gyűjtő polcán remek helye lehet, már csak a feltűnően szép borító miatt is. Mankónak is jó lehet *A szilmarilok* és *A Gyűrűk Ura* mellé, mert végigveszi a történéseket, de teljesen megbízni benne nem érdemes.

EXTRA SCI-FI

Írta: Simon Csaba Péter (fqqdk)

Az *Extra Credits* csatornával először a történelmi videóik kapcsán találkoztam, egészen pontosan a késő bronzkori összeomlásról szóló sorozat keltette fel az érdeklődésemet más tartalmaik iránt. Amint elkezdtem habzsolni az **Extra History** epizódokat, a YouTube ajánlórendszere átvette az irányítást, és rövidesen újabb és újabb videók bukkantak fel az oldalsávban. Persze van miből szemezgetnie az algoritmusnak, mivel több mint ezer videójuk van.

Az egész csatornát jó szívvel tudom ajánlani a Lassi angolul értő olvasótáborának, de amit leginkább, az az *Extra Sci-fi* nevű sorozat. Egyrészt azért, mert több epizódban is hivatkoznak Tolkienra és az általa alkotott világra, másrészt azért, mert a legtöbb ezen a csatornán található sorozattal ellentétben az *Extra Sci-fi* befejezettnek tekinthető, így nem kell azon aggódni, hogy valami újdonság landol a listán miután végignéztük.

Az *Extra Sci-fi* a tudományos-fantasztikus irodalom történelmét, a fontosabb írókat (sőt, néha kiadókat és szerkesztőket is) tárgyalja Mary Shelley *Frankensteinjé*től a cyberpunk mozgalomig hatvankét, egyenként 6-10 perces epizódon keresztül. A videók – a csatornára általánosságban is jellemző – formátuma valahol a podcast és a PowerPoint bemutató között helyezkedik el, vagyis állóképek (gyakran egészen részletes és kidolgozott grafikák) szolgálnak a narrációhoz aláfestésként.

Amellett, hogy érdekességeket tudhatunk meg a marsbéli „csatornákról” és Isaac Asimov születésének körülményeiről, a sorozat igazi erőssége szerintem a kevésbé ismert szerzők és műveik bemutatása. Több tárgyalt mű

erősen felkeltette az érdeklődésemet, talán legjobban John Brunner *Zanzibárja* és a *Dhalgren* Samuel R. Delanytól. A sci-fi „elfelejtett alapjai” között említett Lord Dunsanyt a csatorna akkori írója, James Portnow annyira fontosnak tartja, hogy az író ötödik könyvéből, az *A Dreamer's Tales*ből saját szakállára készített egy jegyzetekkel ellátott változatot – amit én annak rendje s módja szerint meg is rendeltem.

Érthető okokból *A Gyűrűk Urát* és a *Dúnét* tárgyaló évad az, amikre azt mondanám, hogy mindenképpen érdemes megnézni. Az első epizód együtt tárgyalja a két szerzőt – Tolkien és Herbertet – kiemelve, hogy a világépítés („world building”) művészetét előttük senki sem üzte még csak közelítőleg se hasonlósággal. A következő három rész *A Gyűrűk Ura* kötetein és a bennük megjelenő témákon, motívumokon kalauzol végig. *A Gyűrű Szövetségét* elemző epizód először tisztázza, hogy miért szinte kötelező egy, a sci-firől szóló sorozatban Tolkien is említeni, majd kiemeli a generációk váltakozását mint fontos motívumot. *A két toronynál* olyan technikai fogásokról esik szó, mint a kalandozócsapat és a küldetés, központi témaként pedig a nagybetűs Jó és Gonosz küzdelméről. Végül elérkezünk *A Király visszatérhez*, ahol az önfeláldozás és a megváltás kap kulcsszerepet.

Nem állítom, hogy én lennék az az ember, aki meg tudja ítélni, hogy az *Extra Credits* stábjá tudományos igényű módon elemzi-e *A Gyűrűk Urát*, de én jól szórakoztam még annak ellenére is, hogy borzasztóan irritál Matthew Krol, a csatorna jelenlegi narrátora.